

**Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри проф. Ячменіхін К. М.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Соціологія повсякденності»

Галузь знань – 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність – 054 Соціологія

Освітній ступінь – бакалавр

Форма навчання – денна

Форма підсумкового контролю – екзамен

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

Протокол № 1 від «31» серпня 2023 р.

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: к.і.н., доцент., Павленко Л. А.
Мова навчання – українська.

1. ОПИС ТА ПРЕДМЕТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна	Загальна кількість годин: 120 Шифр та назва спеціальності: 054 Соціологія
Рік підготовки: 4 Семестр: 7	Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 24 Практичні: 16
Кількість кредитів ECTS: 4	Самостійна робота: 80 Вид контролю: екзамен

Мета дисципліни – вивчення повсякденності як сукупності соціальних процесів макрорівня, однієї з важливих сфер «життєвого світу» сучасної людини.

Основними завданнями при вивченні дисципліни є:

- ознайомити студентів з концепцією повсякденності в контексті сучасної соціологічної науки;
- надати базову інформацію з історії соціологічного вивчення феномену повсякденності, його основних підходів та теорій;
- навчити майбутніх соціологів застосовувати основні методологічні принципи та конкретні методи соціологічних досліджень в галузі повсякденного;
- сформувати вміння адекватного вибору та використання сучасних технологій аналізу та інтерпретації соціальних фактів та емпіричних даних при вивченні повсякденності.

Очікувані результати навчання:

Загальні компетентності

- ЗК01.** Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
- ЗК03.** Здатність працювати у команді.
- ЗК07.** Навички міжособистісної взаємодії.
- ЗК08.** Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК09.** Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.
- ЗК10.** Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК12.** Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і

технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК01. Здатність оперувати базовим категоріально-понятійним апаратом соціології.

СК02. Здатність до опанування та використання основних класичних та сучасних соціологічних теорій.

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому.

СК04. Здатність збирати, аналізувати та узагальнювати соціальну інформацію з використанням соціологічних методів.

СК05. Здатність самостійно планувати, організовувати та проводити соціологічне дослідження.

СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.

СК07. Здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців і нефахівців.

СК08. Здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога.

Програмі результати навчання

РН01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності.

РН02. Розуміти історію розвитку соціології, її сучасні концепції та теорії, основні проблеми.

РН03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі.

РН04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач.

РН07. Вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації.

РН08. Обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури.

РН10. Володіти навичками збору соціальної інформації з використанням кількісних та якісних методів.

РН11. Презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефахівців.

РН12. Знати та дотримуватися етичних норм професійної діяльності соціолога.

2. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Тематичний план

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Разом	у тому числі				
л		пр.	лаб.	інд.	срс	
1	2	3	4	5	6	7
Модуль 1						
Тема 1. Поняття «повсякденність» у сучасній соціологічній науці.	10	2	2			6
Тема 2. Науковий доробок соціології повсякденності: основні теорії.	11	2	2			7
Тема 3. Методика соціологічного вивчення повсякденності.	12	2	4			6
Тема 4. Фрейм-аналіз.	9	2				7
Тема 5. Емоції та емпатія як предмет вивчення соціології повсякденності.	9	2				7
Тема 6. Інтерпретація повсякденності та її способи.	9	2				7
Разом за модуль	60	12	8			40
Модуль 2						
Тема 7. Поведінкові моделі в публічному просторі.	11	2	2			7
Тема 8. Рутини і побутові практики	10	2	2			6
Тема 9. Множинність реальностей та бінарність наукового дискурсу	10	2	2			6
Тема 10. Соціологія речей.	9	2				7
Тема 11. Специфіка реконструкції повсякденності.	9	2				7
Тема 12. Логіка повсякденності. Драматургічна версія повсякденної реальності	11	2	2			7
Разом за модуль	60	12	8			40
Усього годин	120	24	16			80

3. КОРОТКИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Поняття «повсякденність» у сучасній соціологічній науці

Предмет та завдання соціології повсякденності. Основні категорії соціології повсякденності. Зв'язок соціології повсякденності з іншими науками. Повсякденність як усереднений показник громадської думки. Повсякденність як психологічний феномен. Соціально-антропологічний ракурс повсякденності. Когнітивно-соціологічні аспекти повсякденності. Методологічний підхід до поняття повсякденності. Трансцендентальна точка зору в осмисленні феноменів повсякденності. Екзистенційний вимір повсякденності.

Тема 2. Науковий доробок соціології повсякденності: основні теорії

Рефокусування соціології: повсякденне життя і рутинна поведінка. Суть повсякденності як об'єкту дослідження. Образи повсякденності в соціальній теорії: «життєвий світ», «вихолощена повсякденність», «знеособлена рутинна», «плавильний котел». Філософські підстави: Е. Гуссерль і М. Хайдеггер. Історія повсякденності: «соціогенетична теорія цивілізацій» Н. Еліаса. Соціологія знання П. Бергера та Т. Лукмана. Етнометодологія Г. Гарфінкеля. Альфред Шюц про множинні реальності. Ірвінг Гофман про «небуквальні-світи». Соціальна антропологія по К. Гірцу, реконструкції «повсякденного» по М. Блоку і Л. Февру, механізми виробництва та обміну в «структурах повсякденності» по Ф. Броделю. «Невидима повсякденність» в інтерпретації М. де Серто. Спроби політичної реінтерпретації (Ю. Хабермас). Сучасні підходи: повсякденне життя в контексті «практичного повороту».

Тема 3. Методика соціологічного вивчення повсякденності

Системний підхід до аналізу повсякденності. Кількісні та якісні методи дослідження в соціології повсякденності. Методи обробки даних в соціологічних дослідженнях повсякденності. Соціологічні дослідження буденних практик. Школа Анналів і загальна реконструкція «картини світу» певної епохи, соціуму, групи. «Від вивчення державної політики та аналізу глобальних суспільних структур до малих життєвих світів» (Х. Медік, А. Людтке). Дослідники К. Гінзбург та Д. Леві). Школа мікроісторії (Ж. Ле Гофф і Р. Шартъе. Дослідження повсякденності в рамках економічної соціології. Електоральна поведінка в світлі соціології повсякденності. Проблема спостерігача та учасника. Етнографія і включене спостереження. Аналіз розмов. Відеоаналіз. Аналіз документів. Глибинне інтерв'ю. Етика дослідження та інформована згода.

Тема 4. Фрейм-аналіз

І. Гофман: від драматургічної метафори повсякденності до фрейм-аналізу соціальних взаємодій. «Фрейм» як матриця подій і схема інтерпретацій. Первинні системи фреймів і їх трансформації. Ламінування. Ірвінг Гофман і Вільям Джемс: переосмислення «субуніверсумов». Предикати існування і предикати реальності (Е. Гуссерль). Гофман про реальність неіснуючого. Застосування фрейм-аналізу: фреймування простору та часу. Фрейми комунікації. «Фрейм» і «Практика»: альтернативні проекти в дослідженнях повсякденності. Теорія практики від М. Хайдеггера до Л. Вітгенштейна. Історія практик (Н. Еліас, М. Фуко). Етнометодологічний підхід до повсякденного життя. Рутинні підстави повсякденності. Контекстуалізація дії: «соціальний гештальт», здоровий глузд і опис дій. Експерименти Г. Гарфінкеля. Конверсаційний аналіз (Е. Щеглов, Х. Сакс). Прагматичні режими (Л.Тевено).

Тема 5. Емоції та емпатія як предмет вивчення соціології повсякденності

Емоційна складова життя особи. Соціологічні способи її пізнання. Робота Й. Хейзінги «Осінь середньовіччя» (розкриття поняття цінностей, уявлення про добро і зло, емоції та переживання, колір, звук). Вивчення стилів поведінки в історичній перспективі. Роль емоцій у засвоєнні гендерної ідентичності: чоловіче і жіноче. Різні способи освоєння простору, поведінки, комунікації. Поняття техніки тіла. Роль емпатії у вивченні повсякденності. Прочитання тексту. Вивчення соціального з точки зору індивіда. З'ясування мотивації дій. Етнографічний і соціологічний методи включеного спостереження. Співпереживання об'єкту дослідження як спосіб відчування (емпатії) в ході збору та аналізу даних.

Тема 6. Інтерпретація повсякденності та її способи

Онтологія повсякденності як сукупності об'єктивних чинників впливу повсякденності на людину: необхідність, безальтернативність, неминучість, ритмічність, повторюваність, циклічність, замкнутість, консервативність, усередненість, масовидність, віднесеність до приватного життя. Психолого-епістемологічний підхід до повсякденності як сукупності суб'єктивних вимірів: повсякденність як щось обов'язкове (неминуче), постійне (досить старе), звичне, буденне, добре знайоме, традиційне, очікуване, досяжне, само собою зрозуміле, цілком передбачуване, легко впізнаване, давно зрозуміле. Дослідження позаповсякденного. Досвід віртуального як позаповсякденне.

Тема 7. Поведінкові моделі в публічному просторі

Взаємодія на публіці. Тілесна ідіома. Персональний фасад. Організація переміщень: вулиці і натовпи. Розмови між незнайомцями. Механізми категоризації членства. Публічна взаємодія в інституціональному та професійному контексті. Технологічно опосередковані взаємодії. Мобільний зв'язок в структурі повсякденних контактів. Проблема віртуальної реальності. Соціальні взаємодії в комп'ютерних іграх. Повсякденне життя в цифрову епоху. Фонові практики в концепції М. Фуко. «Мікрофізики влади». Практики і влада. Дисциплінарна влада. Тактики опору і мистецтво повсякденного життя.

Тема 8. Рутини і побутові практики

Порядок дій і взаємодій. Проблема дотримання правил. Ритуали та звички. Щоденна рутини і ритми. Дозвіллієві практики. Структурування часу. Повсякденність сімейного життя. Вживання їжі та напоїв. Розмова як система обміну висловлюваннями. Види організації розмови. Розмови з друзями та родичами. Розмови в інституційних контекстах. Гумор і жарти в повсякденних розмовах. Жаргони й соціальні статуси. Соціальна генеза людського Я. Уявлення себе іншим. Я та Інший. Роль і рольова дистанція. Гендерна та етнічна ідентичність у взаємодії.

Тема 9. Множинність реальностей та бінарність наукового дискурсу

Дихотомії соціологічного мислення: реалізм/номіналізм, структура/дія, макро/мікро. Методологічні проблеми: повсякденність в дзеркалі «якісних методів». Позбутися дуалізму: від бінарності до множинності. Ідея множинності реальностей та її значення для соціології. «Області значень» (А. Шюц) і «порядки існування» (А. Гурвич). Області релігійного переживання, театральної вистави та наукової теорії. Елементи «когнітивного стилю». Залученість. Абдукція як специфічна логіка повсякденного (Ч. Пірс). У. Джемс і концепт «верховної реальності». А. Бергсон і континуум світів. «Слабка» і «сильна» програми в соціології повсякденності.

Тема 10. Соціологія речей

Проблема співвіднесення «соціального» та «матеріального» в соціологічній теорії. Сучасні дискусії та нові дослідницькі підходи, що демонструють зростання інтересу до проблематики речей. Емпіричні дослідження речей та об'єктів повсякденності. Речі, інструменти, оснащення. Г. Зіммель: «рама картини», «руїна», «міст і двері». Речі або смисли речей? Реїфікація та фетишизм. П. Бурдьє про соціальне конструювання матеріальних об'єктів. Дж. Александер про символічний порядок у матеріальному світі. Акторно-мережева теорія і «поворот до матеріального»: назад до самих речей. Б. Латур про інтероб'єктивність. Поняття «оснащення» у фрейм-аналізі. Об'єкти та фреймування поведінки. «Як-би-то» об'єкти в етнометодології. Речі визначають ситуацію / Ситуація визначає речі.

Тема 11. Специфіка реконструкції повсякденності

Значимість мікроісторичного підходу в дослідженні повсякденності. Вивчення «символіки повсякденного життя». Ключові орієнтири в реконструкції повсякденності: звичайне щоденне існування, рід / образ життя, «те, що зазвичай роблять звичайні люди», традиційні форми особистого та суспільного життя, повторювані, стійкі, ритмічні, стереотипізовані форми поведінки, етнографія побуту, історія емоцій, життєві історії представників різних вікових, професійних, статевих та інших соціальних когорт, «мережі» їх взаємозв'язків і взаємодій у приватному, домашньому та позадомашньому, виробничому житті, розуміння групових та індивідуальних реакцій окремих людей на існуючі в їх час правила та закони.

Тема 12. Логіка повсякденності. Драматургія версія повсякденної реальності

Проблемні ситуації. Логіка повсякденності. Абдукція. Експерт як звичайний діяч. Повсякденність і наука. Три трактування історизму повсякденності. Еволюція конструювання елементів повсякденності. Історичний розвиток соціальності. Антропологія повсякденності. Концепція гри Й. Гейзінга. Теорія «соціальної драматургії» Ервіна Гоффмана. Ідея гри як незаперечної передумови існування людей, як необхідного способу соціального життя. Обивательські практики як взаємодії – спектаклі.

«Мистецтво керування враженням». Соціальне життя як «інформаційна гра». Види сигнальної активності.

4. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Поняття «повсякденність у соціологічній науці»

1. Повсякденність як усереднений показник громадської думки.
2. Повсякденність як психологічний феномен.
3. Соціально антропологічний ракурс повсякденності.
4. Когнітивно-соціологічні аспекти повсякденності.

Тема 2. Науковий доробок соціології повсякденності: основні теорії

1. Рефокусування соціології: повсякденне життя і рутинна поведінка.
2. Суть повсякденності як об'єкту дослідження.
3. Образи повсякденності в соціальній теорії: «життєвий світ», «вихолощена повсякденність», «знеособлена рутинна», «плавильний котел».
4. Сучасні підходи: повсякденне життя в контексті «практичного повороту».

Тема 3. Методика соціологічного вивчення повсякденності (4 год.)

1. Системний підхід до аналізу повсякденності.
2. Кількісні та якісні методи дослідження в соціології повсякденності.
3. Методи обробки даних в соціологічних дослідженнях повсякденності.
4. Соціологічні дослідження буденних практик.
5. Етнографія і включене спостереження.
6. Аналіз розмов. Відеоаналіз. Аналіз документів.
7. Глибинне інтерв'ю.
8. Етика дослідження та поінформована згода.

Тема 4. Поведінкові моделі в публічному просторі

1. Взаємодія на публіці. Ввічлива не увага.
2. Залученість у те, що відбувається.
3. Технологічно опосередковані взаємодії.
4. Тактики опору і мистецтво повсякденного життя.

Тема 5. Рутинна і побутові практики

1. Проблема дотримання правил.
2. Ритуали та звички.
3. Структурування часу.
4. Розмова як система обміну висловлюваннями. Жаргони й соціальні статуси.
5. Соціальний генезис людського Я. Я та Інший.

Тема 6. Множинність реальностей та бінарність наукового дискурсу

1. Ідея множинності реальностей та її значення для соціології:
  - а) «Області значень» (А. Шюц);
  - б) «порядки існування» (А. Гурвич).
2. Абдукція як специфічна логіка повсякденного (Ч. Пірс).
3. У. Джемс і концепт «верховної реальності».
4. А. Бергсон і континуум світів.

Тема 7. Драматургійна версія повсякденної реальності

2. Концепція гри Й. Гейзінга.
3. Теорія «соціальної драматургії» Е. Гоффмана.
4. Ідея гри як незаперечної передумови існування людей, як необхідного способу соціального життя.
5. Соціальне життя як «інформаційна гра».

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Поняття «повсякденність» у сучасній соціологічній науці

1. Аргументувати тезу про міждисциплінарний характер соціології повсякденності. Навести приклади зв'язку соціології повсякденності з іншими науками.
2. Вичерпно відповісти на питання: в чому полягає трансцендентальна точка зору в осмисленні феноменів повсякденності?
3. Схарактеризувати екзистенційний вимір повсякденності.

Тема 2. Науковий доробок соціології повсякденності: основні теорії

Скласти есе на тему:

1. Соціологія знання П. Бергера.
2. Соціологія знання Т. Лукмана.
3. Ірвінг Гофман про «не-буквальні-світи».
4. «Невидима повсякденність» в інтерпретації М. де Серто.

Тема 3. Методика соціологічного вивчення повсякденності

1. Розробити питання для глибинного інтерв'ю з будь-якого аспекту повсякденності вашої родини. Поставити підготовлені питання одному з членів родини. Зробити аналіз результатів опитування.
2. Розкрити поняття «буденні практики», навести приклади.

Тема 4. Фрейм-аналіз

1. Скласти тезовий план теорії практики М. Хайдеггера, Л. Вітгенштейна.
2. Розкрити поняття «Гарфінкелінг».
3. Схарактеризувати альтернативні проєкти в дослідженнях повсякденності.

Тема 5. Емоції та емпатія як предмет вивчення соціології повсякденності

1. Проаналізувати поняття цінностей, уявлення про добро і зло, емоції та переживання, колір, звук у роботі Й. Хейзінги «Осінь середньовіччя».
2. Навести приклади застосування етнографічного і соціологічного методів включеного спостереження.
3. Визначити причини, природу і наслідки співпереживання об'єкту дослідження в ході збору та аналізу даних щодо повсякденності.

Тема 6. Інтерпретація повсякденності та її способи

1. Сформулювати та проаналізувати:
  - а) об'єктивні чинники впливу повсякденності на людину;
  - б) суб'єктивні виміри повсякденності.
2. Написати есе на тему: «Досвід віртуального як позаповсякденне».

Тема 7. Поведінкові моделі в публічному просторі

1. Проаналізуйте організацію власних переміщень.
2. Визначте місце мобільного зв'язку в структурі ваших повсякденних контактів.
3. Схарактеризуйте соціальні взаємодії в комп'ютерних іграх з використання власного досвіду.

Тема 8. Рутини і побутові практики

1. Поясніть поняття «ритуали» та «звички», наведіть приклади.
2. Визначте перелік дозвіллевих практик різних категорій населення вашого населеного пункту.
3. Скласти тези до проблеми: «Розмова як система обміну висловлюваннями».

Тема 9. Множинність реальностей та бінарність наукового дискурсу

1. Розтлумачте поняття дихотомії соціологічного мислення: реалізм/номіналізм, структура/дія, макро/мікро.
2. Написати есе на тему: «Ідея множинності реальностей та її значення для соціології».
3. Пояснити, що таке «слабка» і «сильна» програми в соціології повсякденності.

Тема 10. Соціологія речей

1. Скласти тези до теми «Сучасні дискусії та нові дослідницькі підходи, що демонструють зростання інтересу до проблематики речей».
2. Наведіть приклади емпіричних досліджень речей та об'єктів повсякденності на вибір.
3. Поясніть на прикладах тезу: «Речі визначають ситуацію / Ситуація визначає речі».

Тема 11. Специфіка реконструкції повсякденності

1. Складіть тезовий перелік ключових орієнтирів в реконструкції повсякденності.
2. Складіть короткі життєві історії 2 членів вашої родини з урахуванням «мережі» їх взаємозв'язків і взаємодій у домашньому, позадомашньому та виробничому житті.

Тема 12. Логіка повсякденності. Драматургійна версія повсякденної реальності

1. Написати есе на теми:
  - а) Проблемні ситуації;
  - б) Повсякденність і наука.
  - в) Три трактування історизму повсякденності.

6. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях і під час складання заліку та оцінюється за наступними критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та змістовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **5 – 6 балів** («відмінно»), якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання семінарського заняття, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питань, на які відповідає, та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується соціологічною термінологією. Самостійна робота виконана у повному обсязі.

Студент може отримати **4 бали** («добре»), якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання семінарського заняття, не всі основні проблеми визначені чітко і не повно розкриті; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується соціологічною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного. Самостійна робота виконана з незначними неточностями.

Студент може отримати **2 – 3 бали** («задовільно»), якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість

термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного. Самостійна робота виконана фрагментарно, із значними зауваженнями.

Студент може отримати **1 бал** («незадовільно»), якщо його відповідь не відповідає змісту питання, основні проблеми не визначені і не розкриті; доказовість викладу матеріалу і самостійні міркування відсутні; студент майже не користується соціологічною термінологією. Самостійна робота не виконана, або виконана неправильно.

Рівень володіння професійно-методичними вміннями визначається під час виконання студентом практичного завдання, при виконанні завдань самостійної роботи, під час складання екзамену та оцінюється за наступними критеріями:

- точність та повнота виконання практичного завдання;
- обґрунтованість аналізу конкретної теми з точки зору її відповідності принципам навчання, вимогам поетапного формування навичок і вмінь.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями і підготовленим соціологічним інструментарієм;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримувати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконувати самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальний графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 р. (https://drive.google.com/file/d/1TggRAFOOn49g08VcMd_XsZHgyYNpm5LPs/view)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

7. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	K	E	
6	6	12	2	2	2	6	6	6	2	4	6	15	25	100

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на практичному занятті	8	6	до 48
Самостійна робота	11	4	до 12
Підсумкова контрольна робота	1	15	до 15
Усього			до 75
Екзамен	1	25	до 25
Разом			до 100

8. ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Предмет, завдання та основні категорії соціології повсякденності.
2. Зв'язок соціології повсякденності з іншими науками.
3. Повсякденність як усереднений показник громадської думки.
Повсякденність як психологічний феномен.
4. Соціально-антропологічний ракурс повсякденності.

5. Когнітивно-соціологічні аспекти повсякденності. Методологічний підхід до поняття повсякденність.
6. Екзистенційний вимір повсякденності.
7. Рефокусування соціології: повсякденне життя і рутинна поведінка.
8. Образи повсякденності в соціальній теорії: «життєвий світ», «вихолощена повсякденність», «знеособлена рутинна», «плавильний котел».
9. Філософські підстави: Е. Гуссерль і М. Хайдеггер.
10. Історія повсякденності: «соціогенетична теорія цивілізацій» Н. Еліаса.
11. Соціологія знання П. Бергера та Т. Лукмана.
12. Етнометодологія Г. Гарфінкеля.
13. Альфред Шюц про множинні реальності. Ірвінг Гофман про «не-буквальні-світи».
14. Соціальна антропологія по К. Гірцу, реконструкції «повсякденного» по М. Блоку і Л. Февру.
15. «Невидима повсякденність» в інтерпретації М. де Серто. Спроби політичної реінтерпретації (Ю. Хабермас).
16. Сучасні підходи: повсякденне життя в контексті «практичного повороту».
17. Системний підхід, кількісні та якісні методи дослідження в соціології повсякденності.
18. Школа Анналів і загальна реконструкція «картини світу» певної епохи, соціуму, групи.
19. «Від вивчення державної політики та аналізу глобальних суспільних структур до малих життєвих світів» (Х. Медік, А. Людтке).
20. Дослідники повсякденності К. Гінзбург та Д. Леві.
21. Мікроісторія Ж. Ле Гоффа і Р. Шартъє.
22. Етнографія і включене спостереження.
23. Аналіз розмов. Відеоаналіз. Аналіз документів. Глибинне інтерв'ю.
24. Етика дослідження та інформована згода.
25. «Фрейм» як матриця подій і схема інтерпретацій. Первинні системи фреймів і їх трансформації. Ламінування.
26. Ірвінг Гофман і Вільям Джемс: переосмислення «субуніверсумов».
27. Предикати існування і предикати реальності (Е. Гуссерль).
28. Застосування фрейм-аналізу: фреймування простору та часу, фрейми комунікації.
29. «Фрейм» і «Практика»: альтернативні проекти в дослідженнях повсякденності. Теорія практики від М. Хайдеггера до Л. Вітгенштейна.
30. Історія практик (Н. Еліас, М. Фуко).
31. Етнометодологічний підхід до повсякденного життя.
32. Емоційна складова життя особи та соціологічні способи її пізнання.

- 33.Робота Й. Хейзінги «Осінь середньовіччя» (розкриття поняття цінностей, уявлення про добро і зло, емоції та переживання, колір, звук).
- 34.Вивчення стилів поведінки в історичній перспективі.
- 35.Роль емоцій у засвоєнні гендерної ідентичності: чоловіче і жіноче.
- 36.Роль емпатії у вивченні повсякденності.
- 37.Етнографічний і соціологічний методи включеного спостереження.
- 38.Співпереживання об'єкту дослідження як спосіб відчуття (емпатії) в ході збору та аналізу даних.
- 39.Онтологія повсякденності як сукупності об'єктивних чинників впливу повсякденності на людину.
- 40.Психолого-епістемологічний підхід до повсякденності як сукупності суб'єктивних вимірів.
- 41.Дослідження позаповсякденного.
- 42.Досвід віртуального як позаповсякденне.
- 43.Взаємодія на публіці.
- 44.Публічна взаємодія в інституціональному та професійному контексті.
- 45.Повсякденне життя в цифрову епоху. Технологічно опосередковані взаємодії.
46. «Мікрофізики влади».
- 47.Тактики опору і мистецтво повсякденного життя.
- 48.Порядок дій і взаємодій. Проблема дотримання правил. Ритуали та звички. Дозвіллеві практики.
49. Щоденна рутина і ритми. Структурування часу. Повсякденність сімейного життя. Вживання їжі та напоїв.
- 50.Розмова як система обміну висловлюваннями.
- 51.Соціальна генеза людського Я. Я та Інший.
- 52.Дихотомія соціологічного мислення.
- 53.Від бінарності до множинності.
- 54.«Області значень» (А. Шюц) і «порядки існування» (А. Гурвич).
- 55.Абдукція як специфічна логіка повсякденного (Ч. Пірс).
- 56.У. Джемс і концепт «верховної реальності».
- 57.А. Бергсон і континуум світів.
- 58.Сучасні дискусії та нові дослідницькі підходи, що демонструють зростання інтересу до проблематики речей.
- 59.Емпіричні дослідження речей та об'єктів повсякденності. Речі, інструменти, оснащення.
- 60.Г. Зіммель: «рама картини», «руїна», «міст і двері». П. Бурдьє про соціальне конструювання матеріальних об'єктів.
- 61.Дж. Александер про символічний порядок у матеріальному світі. Акторно-мережева теорія і «поворот до матеріального»: назад до самих речей.

62. Значимість мікроісторичного підходу в дослідженні повсякденності.
Вивчення «символіки повсякденного життя».
63. Ключові орієнтири в реконструкції повсякденності.
64. Проблемні ситуації.
65. Логіка повсякденності.
66. Абдукція. Експерт як звичайний діяч.
67. Повсякденність і наука. Три трактування історизму повсякденності.
68. Концепція гри Й. Гейзінга. Теорія «соціальної драматургії» Е. Гоффмана.
69. Ідея гри як незаперечної передумови існування людей, як необхідного способу соціального життя.
70. Соціальне життя як «інформаційна гра».

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Зміст і методичні матеріали до семінарських занять; завдання для самостійної роботи студентів; завдання для поточного контролю знань (тести); перелік питань для підсумкового контролю знань (екзамен); конспект лекцій.

11. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Бойко О. П. Повсякденність як філософська категорія та феномен суспільного життя. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. Запоріжжя, 2012. Вип. 50. С. 129–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpvgvzdia_2012_50_15 (дата звернення: 16.08.2019).
2. Бочуля О. Повсякденність: загальний аналіз природи і структури *Вісник Львівського університету*. Серія: Філософські науки. Луцьк, 2012. Вип. 15. С. 129–137. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_philos_2012_15_17.
3. Габермас Ю. Дії, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / Єрмоленко А. М. *Комунікативна практична філософія* : Підручник. Київ, 1999. С. 287–324.
4. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. *Т. Возняк. Тексти та переклади*. Харків, 1998. С. 313–331.
5. Гайдеггер М. Буття у околі речей. *Т. Возняк. Тексти та переклади*. – Харків, 1998. С. 332–344.
6. Гарфінкель Г. Дослідження з етнометодології. Київ : Курс, 2005. 292 с.
7. Гіденс Е. Суспільна взаємодія і повсякденне життя / Е. Гіденс. *Соціологія*. URL: https://pidru4niki.com/11570718/sotsiologiya/suspilna_vzayemodiya_povsyakdenne_zhittya

8. Зубарев О. Концепт «життєвого світу» в історико-соціологічній ретроспективі (теоретико-методологічні підходи першої половини ХХ століття). *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. Випуск 19. Харків : Видавництво Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2013. 501с.
9. Карівець І. Метаметодологічні особливості метатеорії повсякдення. *Схід*. 2014. № 2. С. 136–141.
10. Коляструк О. Поняття повсякденності в сучасній науковій гуманітаристиці / *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика* : Зб. ст. К., 2009. Вип. 15, ч. 1. С. 46–56.
11. Костенко Н. Легітимація культурних ідентичностей / *Соціокультурні ідентичності та практики*. Київ : ІС НАНУ, 2002. С. 247–258.
12. Лефевр А. Повседневное и повседневность. *Социологическое обозрение*. Т. 6. № 3. 2007. С. 33–36.
13. Мельник В. В. Культура буття людини як соціокультурний феномен *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. – Запоріжжя, 2015. Вип. 60. С. 253–268. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpgvzdia_2015_60_26 (дата звернення: 16.08.2019).
14. Мороз Є. О. До проблеми окреслення міждисциплінарних меж соціології та соціальної антропології. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ф-т соціології, Ф-т психології. Київ, 2014. Вип. 3. С. 6–13. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2014_3_3.
15. Панфілов О. Ю. Багатомірність повсякдення у контексті життєвого світу особистості. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"*. Серія : Філософія / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2019. № 1. С. 96–108. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuauph_2019_1_9 (дата звернення: 16.08.2019).
16. Симончук О. Повсякденне життя. *Соціологія: навч. посіб.* / За ред. С. О. Макеєва. Київ, 2005. С. 290–343.
17. Симончук О. Повсякденне життя. *Соціологія: навч. посіб.* / за ред. С. О. Макеєва. Київ, 2005. С. 290–343.
18. Склярєнко К. О. Методологічний потенціал концептуалізації повсякденності в соціологічних теоріях. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури* : наук. журн. Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2018. Т. 10, № 1/2. С. 79–86. URL: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP/article/view/958/1087>.
19. Соціологія повсякдення та стилів життя : навчально-методичний комплекс для студентів спеціальності 054 «Соціологія» освітнього ступеня бакалавр освітньої програми «Соціологія» / Анна Ташенко. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022. 62 с.

- 20.Ташченко А. Ю. Відображення трансформацій повсякденних практик у сучасних дослідженнях культури. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. 2014. №4(25). С. 117–125.
- 21.Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості та детермінанти його побудови. *Мистецтво життєтворчості особистості*. У 2-х част. Част. 1. Київ, 1997. С. 206–227.
- 22.Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
- 23.Усанова Л. Структури повсякденності в системі соціальної реальності. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2039/1/Usanova.pdf>
- 24.Шюп А., Лукман Т. Структури життєвіту / Пер. з нім. Харків : Фоліо, 2018. С. 23–40, 52–57, 75–109.

Додаткова:

- 25.Борисова О. В. Соціальна антропологія : навчал. посібник. Київ : Кондор Видавництво, 2016. 224 с.
- 26.Вербець В. В. Соціологія : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2009. 550 с.
- 27.Веремієнко Т. Соціокультурна динаміка в процесі глобальних трансформацій. *Міжнародна економічна політика* : наук. журн. / Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана. Київ, 2008. Вип. 1/2. С. 152–166. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2008_1-2_7 (дата звернення: 16.08.2019).
- 28.Газнюк Л. М. Філософські етюди екзистенціально-соматичного буття : монографія. Київ: ПАРАПАН, 2008. 368 с.
- 29.Галушко М. *Динаміка трансформації повсякденних форм у культурі постмодерну*. Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут»; редкол.: Б. В. Новіков (голова) та ін. Київ, 2009. № 1 (25). С. 12–16.
- 30.Гіденс Е. Соціологія. Київ : Основи, 1999. 726 с.
- 31.Головко Б. Методологічні засади культурної антропології *Культурологічна думка : щоріч. наук. пр.* / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т культурології. Київ, 2010. № 2. С. 81–86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kultdum_2010_2_14.
- 32.Головко Б. Філософська антропологія. Київ: Віпол, 1997. 188 с.
- 33.Джулай Ю. В. Локальні історії про фундаторів науки як стратегія постмодерної історіографії культурної антропології. *Магістеріум* / Нац. ун-т «Києво-Могила акад.». Київ, 2007. Вип. 26 : Культурологія. С. 7–13.
- 34.Жовтянська В. В. До проблеми визначення поняття «стиль життя». URL: https://kymu.edu.ua/upload/pdf_files/zbirnyk_zmist_8.pdf

35. Злобіна О. Особистість як суб'єкт соціальних змін. Київ : Інститут соціології НАН України, 2004. 400с.
36. Кайс З. В. Повсякденність як код урбаністичного модусу буття. *Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут. Філософія. Психологія. Педагогіка* : збірка наукових праць. Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут». Київ, 2008. № 3 (24). С. 35–38.
37. Кайс З. В. Повсякденність як код урбаністичного модусу буття. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. пр. Київ, 2008. № 3(24). С. 35–38. URL: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/8801> (дата звернення: 19.08.2019).
38. Козаченко О. О. Стиль життя: основні підходи до визначення. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2009. Вип. 3. С. 5–13.
39. Коляструк О. А. Методологія історії повсякдення. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Історія*. Харків, 2011. № 982, Вип. 44. С. 8–21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIS_2011_982_44_3 (дата звернення: 16.08.2019).
40. Коляструк О. Історія повсякденності в сучасній українській історіографії. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика* : зб. ст. Київ, 2012. Вип. 17. С. 5–9. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/85715> (дата звернення: 16.08.2019).
41. Коляструк О. Поняття повсякденності в сучасній науковій гуманітаристиці. *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика* : зб. ст. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ, 2009. Вип. 15(1). С. 46–56. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uxxs_2009_15(1)_6) (дата звернення: 16.08.2019).
42. Коннертон П. Як суспільства пам'ятають. Київ, 2004. 184 с.
43. Кудінов І. О. Стратегія життя особистості як фактор розвитку суспільства : монографія. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2015. 180 с.
44. Леснича П. Поняття "повсякденність" у пострадянській історіографії. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки / СНУ ім. Лесі Українки; редкол.: С. В. Гаврилюк [та ін.]. Луцьк, 2015. № 5 (306). Серія : Історичні науки. С. 15–157.*
45. Маєрчик М. У пошуках соціальної антропології в Україні. *Народознавчі зошити* : наук. журн. / Нац. акад. наук України, Ін-т народознавства Нац. акад. наук України. Львів, 2015. № 6. С. 1257–1261. URL : <https://nz.lviv.ua/archiv/2015-6/4.pdf>.
46. Мельник З. Антропологія та інші науки: міждисциплінарні зв'язки *Культурна антропологія* : есе / Укр. катол. ун-т ; ред. Я. Кіт. Львів, 2010. С. 37–40. URL : <http://www.lvivcenter.org/download.php?downloadid=156>

47. Місенг Д. В. Стиль життя особистості: основні наукові підходи і концептуалізація поняття. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2016. Вип. 38. С. 30–39.
48. Москалець Т. Місце повсякдення в історії та культурі. *Культурна антропологія* : есе / Укр. катол. ун-т ; ред. Я. Кіт. Львів, 2010. С. 41–43. URL : <http://www.lvivcenter.org/download.php?downloadid=156>.
49. Округ М. Повсякденна реальність: пошуки визначення. *Соціум*. 2006. № 5. С. 30–41.
50. Павленко І. О. Феномен розвитку соціального світу у вимірі взаємозв'язку миру та війни : монографія. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 201 с.
51. Павлова О. Ю. Візуальна культура та повсякденність доби постмодерну. *Культура і сучасність* : альманах / Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ, 2015. № 2. С. 30–35. URL : <http://journals.urau.ua/kis/article/view/146893/146008>.
52. Піча В. М. Соціологія. Загальний курс : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти України. Київ : «Каравела», 1999. 248 с.
53. Ручка А. О. Антропологія соціальна і культурна. *Енциклопедія Сучасної України* / НАН України, Наук. т-во ім. Шевченка, Ін-т енциклопед. дослідж. НАН України. Київ, 2001. Т. 1 : А. С. 598–599.
54. Рущенко І. П. Соціологія. Курс лекцій : навчальний посібник для вузів. Харків, 1996. 210 с.
55. Сафонік Л. Взаємозв'язок культурної (соціальної) антропології з етнографією, етнологією та соціологією. *Вісник Львівського університету*. Серія : Філософські науки / М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка ; редкол.: В. Мельник (голов. ред.) та ін. Львів, 2009. Вип. 12. С. 155–162.
56. Склярєнко К. О. Структурування повсякденності: спроба методологічної експлікації. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : міжвузів. зб. наук. пр. / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2013. Вип. 59/60. С. 59–65. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2013_59-60_9 (дата звернення: 13.08.2019).
57. Собчук В. С. Соціальна антропологія : метод. розробка / Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки, Іст. ф-т, Каф. археології та джерелознавства. Луцьк : РВВ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. 102 с.
58. Сорока Ю. Свої, чужі, різні: соціокультурна перспектива сприйняття Іншого: монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 332 с.
59. Соціологія : навч. посібник / За ред. С. О. Макєєва. Київ : «Українська енциклопедія ім. М.П.Бажана», 1999. 344с.
60. Соціологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. В. Г. Городяненка. Київ : ВЦ «Академія», 2002. С. 9–23.

61. Степанов В. Ю. Соціокультурний простір сучасності. *Вісник Харківської державної академії культури*. Харків, 2014. Вип. 43. С. 104–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2014_43_15 (дата звернення: 16.08.2019). –
62. Сучасні методики контент-аналізу : навчальний посібник / За заг. ред. Костенко Н., Батаєвої К., Іванова В. Київ : Кондор, 2018. 256 с.
63. Цимбал Т. В. Цілі та особливості викладання соціальної антропології студентам спеціальності «соціологія» в Україні. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки* : зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ф-т соціології, Ф-т психології. Київ, 2014. Вип. 1. С. 81–89. URL: <http://nbuv.gov.u>
64. Черниш Н. Й. Соціологія : підручник за рейтингово-модульною системою навчання / 5-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2009. 468 с.
65. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій. Конспект. Вип. 3. Львів : Кальварія, 1996. 148 с.
66. Черниш Н. Соціологія: курс лекцій. Львів : Кальварія, 2003. 544 с.
67. Шолуха Н. Є. Культура повсякденності в контексті "філософії Іншого" (на матеріалах спадщини Еманюеля Левінаса) : автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01. Харків. держ. акад. культури. Харків, 2010. 16 с.
68. Шомпка П. Соціологія. Аналіз суспільства. Львів : Колір ПРО, 2020. 800 с.